

## БІОТИЧНІ ЧИННИКИ ПОШКОДЖЕННЯ Й УРАЖЕННЯ ДЕРЕВ ЯСЕНА ЗВИЧАЙНОГО У ДП «ТРОСТЯНЕЦЬКЕ ЛГ»

**В. Л. Борисова, асистент<sup>1</sup>**  
кафедра лісівництва ім. Б. Ф. Остапенка

У лісовому фонді ДП «Тростянецьке ЛГ» за період між двома останніми лісовпорядкуваннями площа ясенових насаджень зросла з 892,6 до 2035,1 га, тобто на 1142,5 га, а частка у загальній площі вкритих лісовою рослинністю земель – від 4,38 до 9,99 %. Це відбулося переважно за рахунок зменшення площі насаджень, де головною породою був дуб звичайний. Водночас аналіз свідчить, що незважаючи на наявність у лісовому фонді підприємства окремих ясенових деревостанів XVII класу віку, до віку стиглості (VIII клас віку) зберігається менше 60 %, а до X класу – близько 30 % насаджень цієї породи.

Наші дослідження виявили, що основними чинниками ураження ясенів звичайного в насадженнях ДП «Тростянецьке ЛГ» є хвороби та стовбурові комахи. Найчастіше дерева ясенів звичайного уражені окоренковими та стовбуровими гнилями (12,1 % обстежених дерев). Найбільш поширеним збудником окоренкових гнилей ясенів звичайного є опеньок осінній (*Armillariella mellea*). Уражені дерева затримують початок розпускання листя, крона зріджена, листя рано жовтіє. У нижній частині стовбура утворюються тріщини, з яких іноді витікає слиз. Під корою стовбура поширюються сніжно-білі віялоподібні плівки грибниці. Якщо плівка окільцює кореневу шийку або стовбур, дерево відмирає. Навколо уражених коренів у землі утворюються ризоморфи. Восени на коренях і біля основи стовбурів утворюються плодові тіла. Уражені дерева відмирають за кілька років, переважно куртинами.

Стовбурові гнилі спричиняли різні види дереворуйнівних грибів. Визначення видів ускладнювала відсутність плодових тіл, що пов'язано із дуже низькою кількістю опадів у період вегетації. Дерев, уражених серцевинною гниллю, за зовнішнім виглядом оцінюють як здорові. Такі дерева роками зберігають повноцінні крони та виконують екологічні функції. Збудники гнилі можуть заразити сусідні дерева переважно через місця механічних травм і морозобоїн. Водночас вилучення дерев із наявністю серцевинної гнилі не зменшує інфекційного фону у насадженнях і з погляду поліпшення їхнього санітарного стану не має сенсу, оскільки збудники гнилей практично завжди перебувають у насадженні і можуть тривалий час розвиватися на мертвій деревині. Зважаючи на зменшення стійкості до дії вітру дерев із сильним розвитком серцевинної гнилі, з погляду безпеки для населення і транспорту такі дерева доцільно вилучати поблизу доріг і у місцях, де вони є небезпечними для відвідувачів. Рубку слід здійснювати у зимовий період, оскільки при цьому зменшується загроза проникнення спор у сусідні дерева, які одержать механічні

<sup>1</sup> Науковий керівник – д-р с.-г. наук, професор В. Л. Мешкова

травми. З погляду можливості використання деревини дерев, уражених серцевинними гнилями, варто оцінити економічну доцільність цього заходу у кожному конкретному випадку.

Бактеріози виявляли у лісовому фонді ДП «Тростянецьке ЛГ» на 8,5 % дерев. Збудник – бактерія *Pseudomonas fraxini*. На гілках і стовбурі уражених дерев утворюються невеликі округлі або подовжені потовщення. У середині їх утворюються тріщини, які поступово перетворюються на ракову рану. Якщо рак окільцює стовбур, верхня частина стовбура відмирає. Переносник збудника – малий, або строкатий ясеневий лубоїд (*Hylesinus varius*). Хвороба не викликає загибелі дерев, але іноді знижує вихід ділових сортиментів.

Халаровий некроз поширюється у регіоні з 2010 року та станом на 2019 рік охопив у середньому 6,6 % обстежених дерев ясена звичайного, найбільше (15 %) – у Нескучанському лісництві. Збудник халарового некрозу ясена – *Hymenoscyphus fraxineus* уражує більшість європейських видів ясена, особливо ясен звичайний. У період вегетації (до опадання листя) симптомами хвороби є швидке поступове відмирання крон, наявність некротичних плям на корі пагонів, знебарвлення деревини та листя, некрози листя, передчасне опадання листя, некрози стовбура. Збудник хвороби поширюється протягом літа зі спорами, які утворюються на інфікованому листі після зимівлі та переносяться вітром. Ці спори інфікують листя здорових дерев ясена упродовж літа, що призводить до в'янення листя, некрозів пагонів і стовбура.

У липні – жовтні наступного після інфікування року і ще 2–3 роки на черешках опалого листя минулих років формуються невеличкі (1–5 мм) грибоподібні білі, кремові та рожеві плодові тіла – апотеції. За сухої жаркої погоди формування плодових тіл може затриматися на 1–2 роки, але життєздатність гриба зберігається. Небезпека хвороби полягає у спричиненні швидкого відпаду, особливо порослі та молодняків. Халаровий некроз часто уражує насадження одночасно з опеньком і впродовж 1–3 років спричиняє їхню загибель.

Листя ясена практично не було пошкоджено комахами, а стовбури були заселені переважно в місцях морозобоїн, механічних пошкоджень, а також у всихаючих і загиблих деревах. Ясен звичайний заселяли лубоїди, причому деякі з них спроможні розвиватися у двох поколіннях на рік.

Великий ясеневий лубоїд (*Hylesinus crenatus*) заселяє ослаблені дерева в зоні грубої кори в окоренковій частині. Ходи – у товщі кори, інколи відбиваються на верхньому шарі деревини. Переносник деревозабарвлювальних грибів. Маслинний лубоїд (*Hylesinus toranio*) заселяє ослаблені дерева в зоні тонкої кори та гілки. Малий, або строкатий ясеневий лубоїд (*Hylesinus varius*) заселяє ослаблені дерева в зоні тонкої кори та гілки. Додаткове живлення всіх трьох видів відбувається під корою.

Середня заселеність дерев ясена звичайного стовбуровими комахами становить 10,9 % і є найбільшою у Нескучанському лісництві. У місця додаткового живлення лубоїдів проникають спори грибів і бактерій, що спричиняє додаткове ослаблення дерев ясена.